

TALABALARNING BADIY-OBRAZLI TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Ibatova Nigora Istamovna

Buxoro davlat pedagogika instituti dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11189494>

Annotatsiya. Maqolada talabalarning badiiy – obrazli tafakkurini rivojlantirishda ta’lim texnologiyalaridan foydalanishning o’ziga xos ahamiyati, rivojlangan mamlakatlarda tasviriy san’at yo’nalishi talabalarining badiiy va tasviriy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish maqsadida ta’lim sohasida qo’llanilayotgan ta’lim turlari mazmuni, talabalarda ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantirish yo’llari haqida ilmiy asoslangan fikrlar hamda xorijiy tajribalar haqida so’z boradi.

Kalit so’zlar: metod, metodika, ta’lim texnologiyasi, xorij tajribasi, qalamtasvir fani, badiiy-obrazli tafakkur, ijod, idrok, xotira, tafakkur, mantiqiylik, badiiy-estetik, mustaqil fikr.

Аннотация. В статье рассматривается специфическое значение использования образовательных технологий в развитии художественно – образного мышления учащихся, содержание видов образования, применяемых в сфере образования в развитых странах в целях развития художественно-образного мышления студентов направления изобразительное искусство, научно обоснованные представления о путях развития творчества и инноваций у учащихся, а также зарубежный опыт.

Ключевые слова: метод, методика, образовательная технология, зарубежный опыт, перьевая наука, художественно-образное мышление, творчество, восприятие, память, мышление, логика, художественно-эстетическое, самостоятельное мышление.

Annotation. The article will talk about the specific importance of the use of educational technologies in the development of artistic and figurative thinking of students, the content of educational types used in the field of education in order to develop the artistic and pictorial thinking abilities of students of the visual arts direction in developed countries, scientific – based opinions on ways to develop creativity and innovation in

Keywords: method, methodology, educational technology, foreign experience, pencil science, artistic-figurative thinking, creativity, perception, memory, thinking, logic, artistic-aesthetic, independent thought.

Zamonaviy hayotning deyarli barcha sohalariga ta'sir ko'rsatadigan muhim iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar ustuvor qiymat yo'nalishlarining o'zgarishiga olib keladi. Har qanday sohadagi mutaxassisdan vaziyatni tahlil qilib, adekvat qarorlar qabul qilish va tez o'zgaruvchan muhitda samarali ishlash qobiliyatini talab qiladi. Bu esa oliy ta'lim muassasalari talabalarida mustaqil bilim olish, ijodiy, tanqidiy tafakkur ko'nikmalarini rivojlantirishning dolzarbligi va zarurligini taqozo etadi. Bo'lajak tasviriy san'at fani o'qituvchisi oliy ta'lim muassasasida tahsil olayotganda nafaqat amaliy ish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi, balki o'zida pedagogik voqelikni ijodiy o'zgartirish qobiliyatini ham shakllantirishi zarur. Buning uchun o'quv jarayonida talabalarda badiiy-obazli tafakkur turini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Muayyan holatda, bu tafakkur turini o'qituvchining fikrlash xususiyati sifatida tavsiflash mumkin va o'qitiladigan fanlar orqali ma'lum darajada rivojlantiriladi. Bo'lajak tasviriy san'at fani o'qituvchisini tayyorlash jarayonini samarali tashkil etish, talabalarda kasbiy bilimlarni shakllantirish oliy ta'limda o'qitiladigan nazariy hamda amaliy fanlar orqali amalga oshiriladi. Ayniqsa, tasviriy san'at yo'nalishi talabalarida professional, badiiy-obrazli tafakkurni rivojlantirishda qalamtasvir fanining imkoniyati nihoyatda kengdir.

Rivojlangan mamlakatlarning aksariyat qismida tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining badiiy va tasviriy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish maqsadida ta'lim sohasiga katta o'zgarishlar qilinmoqda. Jumladan,

Loyihaga asoslangan ta'lim. Rivojlangan mamlakatlardagi ko'plab maktablar loyihaga asoslangan ta'lim modellarini o'zlashtirmoqda, bunda talabalar badiiy va vizual fikrlash qobiliyatlarini qo'llashni talab qiladigan fanlararo loyihalar ustida ishlaydi. Ushbu loyihalar ko'pincha haqiqiy muammolarni hal qilish uchun mo'ljallangan va talabalarni ijodiy fikrlashga hamda o'zlarining yangi g'oyalarini ishlab chiqishga undaydi.

Maker Spaces (ishlab chiqaruvchi bo'shliqlari). Rivojlangan mamlakatlardagi ko'plab maktablar va kutubxonalar talabalarga ijodiy ishlarni yaratish va tajriba o'tkazish uchun bir qator vositalar va materiallardan foydalanish imkonini beruvchi maker maydonlarini yaratmoqda. Bu joylar talabalarni ijodiy fikrlash va o'zlarining yangi badiiy loyihalarini ishlab chiqishga rag'batlantirish uchun mo'ljallangan.

O'qituvchilarning malakasini oshirish. Ko'pgina mamlakatlarda tasviriy san'at fani o'qituvchilari uchun malaka oshirish dasturlariga sarmoya kiritib, ularga o'z tinglovchilarining badiiy va obrazli fikrlash qobiliyatlarini

rivojlantirish uchun yangi texnologiya va yondashuvlarni o'rganish imkoniyatini beradi.

STEAM ta'limi. Amerika Qo'shma Shtatlardagi ko'plab maktablar an'anaviy STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) fanlari bilan san'at va dizaynni birlashtirgan STEAM ta'limini qabul qildi. Bu yondashuv insonda badiiy tafakkur uchun zarur bo'lgan ijodkorlik, yangilik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi.

Vizual fikrlash strategiyalari. Vizual fikrlash strategiyalari (VFS) o'quvchilarning vizual fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun Amerika Qo'shma Shtatlardagi ko'plab maktablarda qo'llaniladigan o'qitish metodikasi hisoblanadi. VFS talabalarni san'at asarlarini sharhlash uchun tanqidiy fikrlash va kuzatishdan foydalanishga undaydi, bu esa ularning badiiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Onlayn ta'lim. AQShdagi ko'plab maktablar tasviriy san'at fakulteti talabalari uchun onlayn ta'lim imkoniyatlarini taklif qilmoqda. Ushbu dasturlar talabalarga o'z tezligida o'rganish uchun moslashuvchanlikni ta'minlaydi, shuningdek, ularga badiiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun bir qator manbalar va vositalardan foydalanish imkoniyatini beradi.

Jamiyatga yordam berish dasturlari. Ko'plab maktablar talabalarga ijtimoiy ta'sir uchun badiiy fikrlash qobiliyatlaridan foydalanish imkoniyatini berish uchun jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik qiladi. Masalan, talabalar devor rasmlari yoki ommaviy san'at inshootlari kabi jamoat loyihalarida ishlashi mumkin.

AQShda tasviriy san'at yo'nalishi talabalarining badiiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga qat'iy intilish mavjud. O'qituvchilar talabalarga turli darajada bilim olish imkoniyatlarini taqdim etib, ijodkor va innovatsion yaratuvchilarning keyingi avlodini tarbiyalashga yordam bermoqda.

Germaniya o'zining san'at va dizayn ta'limi sohasidagi kuchli an'analari bilan mashhur. Bu yerda tasviriy san'at yo'nalishi talabalari o'rtasida badiiy fikrlashni rivojlantirishga e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim sohasida olib borilayotgan ishlarga doir misollar keltiramiz:

Germaniyadagi ko'plab maktablar fanlararo hamkorlik, tajriba va muammolarni hal qilishga urg'u beradigan Bauhaus harakati tamoyillarini qabul qilganlar.

Amaliyotga asoslangan ta'lim. Germaniyadagi ko'plab maktablar tasviriy san'at yo'nalishi talabalari uchun amaliyotga asoslangan o'rganish imkoniyatlarini taklif qiladi. Ushbu yondashuv talabalarga turli xil badiiy texnik

vositalar bilan tajriba o'tkazish imkoniyatini berishga, ularni o'ziga xos badiiy uslublarini rivojlantirishga qaratilgan.

Xalqaro almashinuv dasturlari. Germaniyadagi ko'plab maktablar tasviriy san'at yo'nalishi talabalari uchun xalqaro almashinuv dasturlarini taklif qiladi. Ushbu dasturlar talabalarga turli xil madaniyatlar va kelib chiqishi rassom bo'lganlar faoliyatini o'rganish va ular bilan ishlash imkoniyatini beradi, bu esa ularning badiiy fikrlash qobiliyatlarini global kontekstda rivojlantirishga yordam beradi.

Ko'rgazma imkoniyatlari. Germaniyadagi ko'plab maktablar tasviriy san'at yo'nalishida tahsil oluvchilar uchun ko'rgazma imkoniyatlarini taklif qiladi va ularga o'z ishlarini kengroq auditoriyaga namoyish qilish uchun platforma taqdim etadi. Bu talabalarni o'z ishlarini boshqalar tomonidan qanday qabul qilinishini ko'rib chiqishga undash orqali ularning badiiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Fanlararo hamkorlikka e'tibor qaratish. Fanlararo hamkorlikka urg'u beriladi, bu esa tasviriy san'at yo'nalishi talabalarini fan, texnologiya va biznes kabi boshqa soha mutaxassislari bilan ishlashga undaydi. Ushbu yondashuv talabalarni o'z ishlarini boshqa sohalarda qanday qo'llash mumkinligini ko'rib chiqishga undash orqali ularning badiiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Germaniyaning tasviriy san'at yo'nalishi talabalari o'rtasida badiiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. O'qituvchilar talabalarga turli darajada bilim olish imkoniyatlarini taqdim etib, ijodkor va innovatsion ijodkorlarning keyingi avlodini tarbiyalashga yordam bermoqda.

Finlyandiya ta'lim tizimi tasviriy san'at yo'nalishi talabalari o'rtasida badiiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvi bilan salmoqli obro'ga ega. Ta'lim sohasida olib borilayotgan ishlarga misollar keltiramiz:

Ta'limga yaxlit yondashuv. Finlyandiya ta'lim tizimi talabalarning ijodiy va badiiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishni o'z ichiga olgan ta'limga yaxlit yondashuvga urg'u beradi. Bu yondashuv har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirishda badiiy ta'limning ahamiyatini qadrlaydi.

O'yinga asoslangan ta'lim. Finlyandiyadagi ko'plab maktablar talabalarning badiiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun o'yinga asoslangan ta'lim usullaridan foydalanadi. Bunday yondashuv talabalarni turli badiiy texnika va materiallar bilan tajriba o'tkazishga, o'z ishiga o'ynoqi, kashfiyotchi tafakkur bilan yondashishga undaydi.

Finlyandiya ta'lim tizimi kuchli badiiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan har tomonlama rivojlangan shaxslarni shakllantirishda san'at ta'limining ahamiyatini qadrlaydi. O'qituvchilar talabalarga turli darajada bilim olish imkoniyatlarini taqdim etish va quvnoq, ijodiy fikrlashni rag'batlantirish orqali tasviriy san'at yo'nalishida kreativ va innovatsion ijodkorlarning keyingi avlodini tarbiyalashga yordam bermoqda. Shuningdek, tasviriy san'at yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar o'rtasida badiiy-obrazli tafakkurni rivojlantirish borasida ham bir qator samarali ishlar amalga oshirilmoqda. Masalan:

Talabalarda badiiy-obrazli tafakkurning rivojlanmaganligi uning kasbiy faoliyatida bir qator muvaffaqiyatsizliklarni keltirib chiqaradi.

Birinchidan, kreativlikning yetishmasligi. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisi badiiy-obrazli san'at asarlarini yaratishda qiynalishi yoki an'anaviy usullarga juda ko'p tayanishi mumkin, bu esa zerikarli va talabani ilhomlantira olmaydigan darslarga olib kelishi mumkin.

Turli xil san'at turlariga cheklangan ta'sir qilish. Bo'lajak tasviriy san'at fani o'qituvchilari haykaltaroshlik, rasm yoki raqamli san'at kabi turli xil san'at turlariga cheklangan ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu san'at nimadan iboratligi haqida tor nuqtai nazarga olib kelishi va talabalarining turli xil san'at turlariga ta'sirini cheklashi mumkin.

Konstruktiv fikr-mulohazalarni taqdim etishdagi qiyinchilik. Konstruktiv fikr-mulohazalarni taqdim etish tasviriy san'atni o'rgatishning hal qiluvchi jihati hisoblanadi. Bo'lajak tasviriy san'at fani o'qituvchilari rag'batlantiruvchi va konstruktiv bo'lgan konstruktiv fikr-mulohazalarni taqdim etishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin, bu esa talabalarni san'atga intilishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Bo'lajak tasviriy san'at fani o'qituvchilari uchun mavzuni keng tushunish va turli xil texnika va tushunchalarni o'rgatish qobiliyati juda muhimdir. Shuningdek, ular talabalarni badiiy ifodaga ilhomlantirish va yo'naltirish uchun zarur bo'lgan ijodkorlik va texnik mahoratga ega bo'lishi kerak.

Talabaning badiiy va obrazli tafakkurini rivojlantirish ta'lim tizimida e'tiborni talab qiladigan muhim pedagogik muammodir. Badiiy va obrazli fikrlash ijodiy fikrlash, o'ziga xos g'oyalar va istiqbollarni yaratish hamda ularni estetik jihatdan yoqimli ifodalash qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Badiiy va obrazli fikrlashni rivojlantirishdagi muammolardan biri shundaki, u yodlash va muvofiqlikni ta'kidlaydigan an'anaviy usullardan ko'ra o'qitish va

o'rganishga boshqacha yondashuvni ya'ni, tadqiqot, tajriba va tavakkal qilishni rag'batlantiradigan, ko'proq talabalarga yo'naltirilgan yondashuvni talab qiladi.

Badiiy va obrazli fikrlashni targ'ib qilish uchun o'qituvchilar talabalarga ochiq loyihalarda qatnashish imkoniyatini berish, hamkorlik va tengdoshlarning fikr-mulohazalarini rag'batlantirish, bir qator badiiy media materiallardan foydalanishni ta'minlash kabi strategiyalarni amalga oshirishi lozim.

Shuni ta'kidlash kerakki, badiiy va obrazli tafakkurning rivojlanishi san'at bilan cheklanib qolmaydi. Ushbu ko'nikmalar fan, texnologiya, muhandislik va matematika (STEM) kabi bir qator sohalarda qo'llanilishi mumkin. O'quv dasturiga badiiy va obrazli fikrlashni kiritish orqali talabalar murakkab muammolarni hal qilish va innovatsion yechimlarni yaratish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va fikrlashni rivojlantirishi mumkin.

Badiiy-obrazli tafakkurni rivojlantirish an'anaviy o'qitish usullarini o'zgartirish guruhda ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantirishga intilishni talab qiladigan muhim pedagogik muammodir.

Badiiy fikrlash san'atni yaratish va qadrlash bilan bog'liq kognitiv va ijodiy jarayonlarni anglatadi. Bu yangi g'oyalar va yondashuvlarni ishlab chiqishda tasavvur, sezgi va ijodkorlikdan foydalanish, shuningdek, o'z ishi haqida tanqidiy mulohaza yuritish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Badiiy fikrlash faqatgina rassomlar yoki ijodkorlarga tegishli emas. Har bir inson muammo yoki qiyinchiliklarga ijodiy va obrazli tarzda yondashish orqali badiiy fikrlashda harakat qiladi. Bu esa odamlarga yangi g'oyalarni o'rganish, kengroq o'ylash, murakkab muammolarga kutilmagan va innovatsion yechimlarni ishlab chiqishda yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vishnyakova N.F. Kreativnaya psixopedagogika. Psixologiya tvorcheskogo obucheniya. – Minsk: Izd. NIOB «Poli Big», 1995. –S. 129.
2. Rajabov R.K., Sultonov H.E. Tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi. – T., 2008.
3. Ibatova N.I. Talablarning tasviriy yaratuvchanlik, ijodkorlik potentsiallarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish //Таълим ва инновацион тадқиқотлар. Илмий журнал. . 2023, № 2. В 261-265
4. Ibatova N.I. "Qalamtasvir" fanini o'qitishda talabalarining badiiy-obrazli tafakkurini rivojlantirish vositalari//Таълим ва инновацион тадқиқотлар. Илмий журнал. 2023, № 6. В 135-139
5. Ibatova N.I. "Qalamtasvir" fanini o'qitishda talabalarining badiiy-obrazli tafakkurini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish // Journal of science-

SCIENCE AND INNOVATION IN THE EDUCATION SYSTEM

International scientific-online conference

innovative research in Uzbekistan. Volume: 1, Issue: 9, 2023. ISSN: 2992-8869 B
793-800

